

Kyrkomusikens historia.

*Carl-Allan Moberg, Kyrkomusikens historia.
Stockholm, Diakonistyrelsens bokförlag 1932. 580
sidor. Pris häftad kr. 11: —.*

De gapande luckorna i den svenska litteraturen rörande gudstjänstlivets utveckling och utgestaltung börja fyllas den ena efter den andra. Det är icke länge sedan undertecknad hade glädjen att i denna tidskrifts spalter hälsa Hellerströms länge efterlängtrade *Liturgik*, ett storverk, inför vilket man kunde ha lust att anföra det gamla ordspråket: den väntar icke för länge som väntar på något gott. I dag är det en lika stor tillfredsställelse att få bringa ett icke mindre imponerade arbete, docenten Mobergs *Kyrkomusikens historia*, ett hjärtligt välkommen.

Det är överflödigt att spilla ord på att framhålla behovet av en kyrkomusikens historia på svenska. Vi ha visserligen sedan ett par år tillbaka en modern, vederhäftig framställning i populär form av musikens allmänna historia i Gunnar Jeansson och Julius Rabes *Musiken genom tiderna*, men det utrymme som här tillmätes kyrkomusiken är ytterst knappt och till den svenska kyrkomusiken tages naturligt nog över huvud icke hänsyn. Vad åter av Norlind i hans *Svensk Musikhistoria* skrivits om den svenska kyrkomusiken är åtminstone delvis av sådan natur, att man helst undviker att tala därom. Det är därför i högsta grad glädjande, att en så representativ författare som docenten Moberg åtagit sig uppdraget att ge oss en samlad framställning av denna viktiga sida av gudstjänstlivets historia och att ekonomiska möjligheter förefunnits icke blott för arbetets tryckning utan ock till dess salubjudande för det i förhållande till omfång och utstyrsel fabulöst billiga priset av 11 kronor.

Ett samlat arbete av denna art torde i regel vara antingen ett ungdomsarbete skrivet medan den ungdomliga entusiasmen ännu är stark nog att övervinna de vanskligheter, som alltid äro förknippade med ett så omfattande företag, i vilket fall arbetet naturligtvis måste bliva en med större eller mindre beläsenhet, omdöme och förmåga gjord sammanfattning av den förefintliga litteraturen, eller också den åldrande vetenskapsmannens framställning av ett helt forskarlivs studier och tankar. Ett arbete av denna senare art kommer givetvis att i högre grad bära sin författares prägel. Båda kunna för övrigt ha sina särskilda behag och komplettera varandra ofta. Föreliggande arbete hör självfallet till den förra gruppen. Och man måste tillerkänna dess författare både en sådan omfattande beläsenhet, som gör, att man får en känsla av att verkligen erhålla en sammanfattning av *forskningens* nuvarande ståndpunkt, icke

blott av *en eller ett par forskares arbete*, och ett sådant omdöme att han förmått skilja mellan huvudsak och bisak och verkligen fatta problemens innebörd samt en framställningsförmåga, som gör läsningen både angenäm och instruktiv. Den verkligen svåra uppgiften att skriva en svensk kyrkomusikens historia kunde säkerligen icke för närvarande hava kommit i bättre händer.

Skall något av det rika innehållet framhävas, ligger det särskilt nära till hands för en tidskrift, som har kyrkomusik närmast i den inskränkta betydelsen av den *gudstjänstliga* musiken på sitt program, att nämna det kapitel som har den gudstjänstliga musiken i allra djupaste mening, *den gregorianska sången*, till sitt föremål. Det må då genast framhållas att den gregorianska musiken har behandlats på ett sätt som aldrig förr i en svensk musikhistorisk framställning. När någon svensk författare inlåtit sig på hithörande spörsmål, har man i regel haft den känslan att han icke blott stått främmande för sitt ämne utan att han rent av icke ansett det löna mödan att göra något försök att sätta sig in i det. Det är som författaren till ursäkt för att han överhuvud vidrört ämnet haft på läpparne ett: härtill är jag nödd och tvungen.

Hur annorlunda är icke intrycket av Mobergs framställning. Här talar en författare som man känner intresserar sig för sitt ämne och som man förstår måste hava penetrerat litteraturen och är insatt i problemen. Här finner man en författare som förstår att med fast hand gripa möjligheterna att bemästra de svårigheter av olika slag som möta.

Härmed är naturligtvis icke sagt att man ej ibland kan ha lust att göra ett inpass eller sätta ett frågetecken. Så talar förf. s. 34 om »Magnificat och Vespers Cantica». Magnificat var ju vespers speciella canticum och förutom Magnificat och Nunc dimittis (som hörde till completoriet) förekommo ju inom västerlandet de s. k. cantica nästan uteslutande i laudes. — Man torde kunna vara tveksam om, huruvida man med förf. (s. 38) har rätt att i officiet under den stilla veckans trenne sista dagar se ett bevis för Roms avvisande hållning mot hymnen. Dessa tre dagars gudstjänster uppvisa så många ålderdomliga drag, att de tydligen mycket tidigt erhållit en sådan inre fasthet, att man icke i något hänseende velat rubba på dem. — Till sidan 43 må anmärkas, att Paul V:s Missale år 1570 blott upptager fyra sekvenser. Stabat Mater tillades sedermera. — S. 48 begår förf. ett misstag, då han säger att kollekterna avslutas av »en conclusio, den s. k. lilla doxologien». Doxologia minor är namnet på »Gloria Patri et Filio» etc., ej på kollektavslutningen »Per Dominum» etc. — S. 49 f. är författaren inkonsekvent i formellt hänseende. På ena sidan använder han beteckningen *antifon* psalmodi, på andra namnet *antifonal* psalmodi. — S. 63. Massoreternas (förf. kallar dem masureterna) verksamhet är väl förlagd alltför långt tillbaka i tiden. — S. 315 uppgives tidskriften »Stimmen aus Maria Laach» vara utgiven från benediktinerklostret med samma namn. Denna tidskrift är dock en jesusittidskrift och så länge den utgavs från Maria-Laach, var detta ett jesuitkloster. — S. 344 talar förf. om den berömda encyklikan *Motu proprio* av den 22/11 1903. Detta är ett misstag. *Motu proprio* är icke nomen proprium för en viss encyklika utan en allmän beteckning för en art av påvliga skrivelser,

vid vilkas utfärdande påven själv med förbigående av de vanliga vägarna tager aktiv del. Denna motu proprio författades ursprungligen ej ens på latin utan på italienska och översattes först senare till kyrkans officiella språk.

Ett alldeles särskilt intresse erbjuder självfallet bokens sista del: *Kyrkomusiken i Norden*. Om det första kapitlet, den gregorianska epoken, får väl sägas att förf. icke har mycket nytt att bjuda på och att det verkar något styvmoderligt behandlat, i synnerhet när man tar hänsyn till, att detta är författarens speciella forskningsområde. Kanske har emellertid utrymmeskäl varit avgörande. I så fall hade man dock hellre sett en inknappning på något kapitel i den förra delen av boken. — Kapitlet »Protestantisk omdaning» läser man med största intresse. Här vidröras ju snart sagt på varje sida problem som inbjuda till diskussion. Även om författaren kanske icke alltid skulle få så lätt att besvara eventuella invändningar, måste man dock erkänna hans framställning i sin helhet såsom vederhäftig och välskriven. Ett par detaljer må påpekas. S. 405 synes förf. icke hava observerat, att K. O. 1571 räknar med latinskt graduale. De sex uppräknade koralalternativen äro avsedda att ersätta gradualet, när detta icke sjunges på latin. — S. 413. Att 1600-talet strängt taget icke har andra handskrifter att uppvisa än sådana som ssyselsätta sig med menighetskoralen, torde vara överdrift. En grundlig inventering av kyrkoarkivens gömmor skulle sannolikt betydligt modifiera detta påstående. Men naturligtvis är det gregorianska materialet starkt inskränkt. — S. 416. Den »andra upplagan» av den svenska psalmboken utkom 1530, ej 1531. I samband härmed må ett annat felaktigt årtal ur den svenska psalmbokens historia rättas: den Celsiska provpsalmboken utkom 1765—67, ej 1775—77 (s. 440).

I kapitlet »Den nationella romantiken» kommer förf. in på kyrkomusiken i detta ords vidsträcktaste betydelse. Detta kapitel ligger därför i stort sett mera fjärran från denna tidskrifts intressekrets.

Vid framställningen av det sista halvseklets företeelser på det kyrkomusikaliska området har författaren givit K. S. V. ett välförtjänt erkännande genom att rubricera hela detta kapitel »Kyrkosångens Vänner». Det mesta utrymmet i kapitlet upptages också av redogörelsen för det arbete, som utförts av K. S. V. och personer, som rönt inverkan av de impulser, som utgått från denna sammanslutning. Att författaren ingalunda är någon odelad beundrare av allt, som av denna riktningens män förts fram, är knappast ägnat att förvåna. Att därför icke blott ros utan även ris utdelas är helt naturligt. Ett kritiskt bedömande av vad som rör sig i ens egen tid är alltid en känslig sak och även om författarens värdesättning i stort sett gillas av recensenten, är det kanske svårt att förneka, att ett och annat omdöme hade kunnat lika bra uttalas i icke fullt så bestämnda ordalag. På en punkt måste jag emellertid anmäla avvikande uppfattning. Det gäller författarens tveksamma inställning till spörs målet om en svensk gregoriansk sång är eftersträvansvärd. Det ligger förvisso något i det (s. 541) anförda yttrandet ur Schrems (för övrigt åtminstone delvis ganska ovederhäftiga) avhandling. Den gregorianska musiken och liturgisk förnyelse hava otvivelaktigt ett visst samband. Men med lika

stor rätt som detta samband tolkas av Schrems så att lånet från den medeltida koralmusiken måste vara en följd av liturgisk förnyelse, synes det mig kunna angivas så: den gregorianska sången skall vara *ett medel till* liturgisk förnyelse. De båda påståendena utesluta icke varandra.

Knut Peters.

Svensk orgelkonst under 1932.

En återblick.

Svensk orgelkonst har under det gångna året måst vidkännas förlusten av tvenne tjänare, bägge lika hängivna instrumenternas instrument. *John Moréns* och *C. F. Hennerbergs* huvudsakliga gärning kom visserligen att ligga utom den egentliga orgelkonstens rāmärken, men vad de var för sig utträttat till fromma även för denna konst, är av den art, att deras namn av svenska orgelvänner alltid skola minnas med tacksamhet.

Av all kyrkomusik låg väl den lutherska koralen *Moréns* hjärta närmast. Det blev också denna som kom att bilda grundpelaren till den orgelmusik, vi nu äga av hans hand, främst representerad av koralförspelen i 1914 års *Vesperale*, men även av 50 koralförspel (*Diakonistyrelsens* förlag) samt *Pastoral* och *Orgelkoralen O, wie selig . . .*, de båda sistnämnda postumt utgivna å *Nord. Musikförl.* Vid sidan av motetterna och *M:s* vokala produktion i övrigt intaga väl dessa orgelsaker en blygsam ställning. Detta är dock fallet endast i yttre mening. Den kunnighet, stilkänsla och framför allt liturgiska blick, som dessa koralbearbetningar röja, berättiga *M.* förvisso till en hedersplats bland svenska komponister av liturgisk orgelmusik. Enligt förljudande äro planer å bane att som en separat samling få de i *Vesperalet* förekommande förspelen av *M.* publicerade. Säkerligen skulle en dylik åtgärd att göra dessa förspel, bland vilka många utgöra verkliga pärlor, mera tillgängliga för våra organister ute i bygderna, hälsas med allmän tillfredsställelse.

C. F. Hennerbergs kärlek till orgeln tog sig uttryck främst i omfattande forskningar och studier rörande instrumentets byggnad och tekniska utveckling. Som en frukt härav är först och främst att nämna *Orgelns byggnad och vård* (utkommen i tvenne upplagor) ett arbete, som på ett övertygande sätt vittnar om förf:s förfarenhet på orgelbyggnadsteknikens område. Denna bok brukas alltjämt vid undervisningen i *Konservatoriets* orgelklass. Ett arbete, som av *H.* översatts till svenska, är *Die Orgelregister* av *Locher*. I orgelfrågor ådagalade *H.* en sund, konservativt betonad uppfattning. Mot tekniskt nyhetsmakeri ställde han sig skeptisk och föredrog gamla beprövade system framför dagens senaste uppfinningar. *H.* efterlämnade en betydande manuskriptsamling rörande gamla svenska orglar. Utan tvivel torde detta material, som bl. a. upptager ytterst intressanta uppgifter speciellt om medeltida gottlandsorglar, bli av stort värde för forskningen å detta område.